

היום נלמד בעזרת ה':

בכורות דף כג

אביי מקשה על רב דימי שאמר (בשם רבי ירמיה) דבר טמא שהתבטל ברוב חוזר ונעור. (כלומר הוא לא מתבטל מהעולם לגמרי, אלא הוא נשאר טמא, רק שכל עוד הוא בטל ברוב התערובת הוא לא מטמא, אבל אם מצטרף אליו מין טמא כמותו, הוא חוזר ונעור ומטמא).

איתיביה: הדין הוא שהנוגע באפר של פרה אדומה נטמא. אם אפר של פרה אדומה התערבב ב'אפר מקלה' (= סתם אפר שריפה), הולכים אחר הרוב לטמא. ואם הרוב הוא 'מקלה', אפר התערובת לא מטמא.

ואי אמרת וכו': אם אתה אומר שטומאה שהתבטלה ברוב, נשאת בתוך התערובת רק שהיא לא מטמאת, אמנם מובן מדוע האפר המעורבב לא מטמא את הנוגע בו. כי אנו אומרים שהנוגע באפר, נגע בגרגירי ה'אפר מקלה' שהוא הרוב בתערובת. אבל לא מובן מדוע האפר לא מטמא את הנושא אותו? כי הרי מי שסוּחב את ערימת האפר מזיז גם את גרגירי ה'אפר פרה' שבתוך התערובת, ואם כן הוא אמור להטמא!

תירוץ: הא איתמר עלה וכו': הרי נאמר על המשנה הזו, שאמנם האפר המעורבב טהור מלטמא 'במגע' את הנוגע בו, אבל הוא כן מטמא 'במשא' את הנושא אותו.

קושיא נוספת:

האמר רב חסדא נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטה לשחוטה שתיעשה נבילה: חתיכת בשר נבילה שהתערבבה בשתי חתיכות בשר שחוטה, החתיכת נבילה בטלה ברוב ואינה מטמאת. כי לא יתכן שבשר שחוטה מטמא בטומאת נבילה, ומכיון שהרוב הוא בשר שחוטה, הנבילה בטלה ברוב. וקשה, אמנם מובן שהיא לא מטמאת את הנוגע בה, כי אנו אומרים שהוא נגע ברוב והיינו

בחתיכה הכשרה. אבל לא מובן מדוע היא לא מטמאת במשא, את הנושא את התערובת וכנ"ל?

רב דימי מתרץ: אמר ליה: אתם משננים את המימרא הזו בשם רב חסדא, ולכן קשה לכם, כי רב חסדא לא חילק בין מגע למשא. אבל אנחנו משננים אותה בשם ר' חייא, ולא קשה לנו. רבי חייא אמר בברייתא 'חתיכת נבילה וחתיכות שחוטה שהתערבבו, בטלות זו בזו, והתערובת טהורה'. ואמר על כך ר' יוסי ברבי חנינא שהיא טהורה מלטמא במגע, אבל אכן מטמאת במשא.

קושיא נוספת:

והא דתנן: במשנתנו 'רבי אליעזר בן יעקב אומר - בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זו תקבר ונפטרה מן הבכורה'. ואמר על כך רבי חייא בברייתא שהחררה אינה מטמאת לא במגע ולא במשא. וביארה הגמרא לעיל את הטעם שהחררה לא מטמאת, משום שהחלק של הולד שבתוכה מתבטל ברוב של תערובת דם וחומרים נוספים שבחררה.

ואם כדברך, שהטומאה לא נעלמת מהתערובת, אמנם מובן מדוע היא לא מטמאת במגע (כי אנו אומרים שהוא נגע ברוב), אבל לא מובן מדוע היא לא מטמאת במשא?

אישתיק: שתק רב דימי ולא ידע מה להשיב.

תירוצ: דלמא שאני הכא דהויא לה טומאה סרוחה: יתכן שהולד שבתוך החררה כבר הסריח, ולכן הוא לא מטמא כלל!

קושיא: הניחא לבר פדא וכו': נחלקו בר פדא ורבי יוחנן מהו המצב של סירחון שבו טומאה מתבטלת. לדעת בר פדא הנבלה מטמאת ב'טומאה חמורה' דהיינו ב'טומאת משא', כל עוד שהבשר ראוי לאכילת 'גר תושב' כלומר לאכילת אדם. (גר תושב - הוא גוי שקיבל על עצמו שבע מצוות בני נח), אבל אם הבשר הסריח עד שהוא לא ראוי לאכילת אדם, הוא לא מטמא במשא. ולגבי 'טומאה קלה' דהיינו טומאת מגע, הבשר מטמא במגע גם לאחר שהוא לא ראוי לגר, עד שהוא לא יהיה ראוי לאכילת כלב.

לשיטתו ניתן ליישב את הקושיא. כי החררה לא ראויה לאכילת אדם וראויה לאכילת כלב. ואם כן היא לא מטמאת במשא כי היא לא ראויה לאכילת אדם, והיא גם לא מטמאת במגע כי הולד שבתוכה התבטל ברוב הדם שבה.

אבל לדעת ר' יוחנן הסובר שגם לגבי טומאת משא השיעור הוא עד שלא תהיה ראויה לאכילת כלב, קשה מדוע החררה לא מטמאת במשא? והרי היא ראויה לאכילת כלב! ואכן נשאר קשה.

*

גופא: הגמ' חוזרת למחלוקתם של בר פדא ורבי יוחנן ומבארת במה נחלקו.

מ"ט דבר פדא: נאמר בתורה "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", נבילה הראויה למאכל גר (= הכוונה לגר תושב, שהוא גוי שקיבל על עצמו לא לעבוד ע"ז ואוכל נבילות) נקראת 'נבילה' ומטמאה טומאה חמורה, אבל אם היא כבר הסריחה ואינה ראויה למאכל גר, אינה 'נבילה' ואינה מטמאה טומאה חמורה.

ואידך, למעוטי היכא הסריחה מעיקרא: ורבי יוחנן סובר שהפסוק בא למעט רק נבילה שהסריחה עוד בחייה, כגון שנשברו איבריה בחייה והתליעה, שאפילו שהיא ראויה לכלב אינה מטמאה טומאה חמורה, כיון שמעולם לא היתה ראויה למאכל אדם ומעולם לא חלה עליה טומאה, אבל בהמה שהיתה ראויה בהתחלה לגר ואח"כ הסריחה, כיון שכבר ירדה לה טומאה חמורה שוב אין הטומאה מסתלקת ממנה עד שתיפסל מאכילת כלב.

ואידך, הסריחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, עפרא בעלמא הוא: ובר פדא סובר שלא צריך למעט בהמה שהסריחה עוד בחייה, כיון שהיא כמו עפר בעלמא ופשוט שאינה מטמאה, ולא צריך פסוק לזה, ובהכרח שהפסוק בא למעט בהמה שהיתה ראויה למאכל אדם ואח"כ הסריחה.

קושיא על רבי יוחנן: תנן: למדנו כמשנתנו - רבי אליעזר בן יעקב אומר בהמה גסה שהפילה חררת דם, קוברים את החררה, והוולד הבא שהיא תלד אין בו דין בכור.

ותני רבי חייא: ושנה על כך רבי חייא בברייטא - החררה אינה מטמאה לא במגע ולא במשא.

ואמר רבי יוחנן: וביאר רבי יוחנן את דברי רבי חייא, שהטעם שאין החררה מטמאה הוא משום ביטול ברוב, דהיינו שהוולד נימוח והתבטל ברוב הדם שיצא עימו מרחם האם.

כעת הגמ' מבארת את הקושיא:

מאי איריא משום ביטול ברוב, תיפוק לי דלא איתחזי כלל: מדוע רבי יוחנן אמר הטעם הוא משום ביטול ברוב, והרי רבי יוחנן אמר שנבילה שאינה ראויה למאכל אדם לא מטמאה, וא"כ הטעם החררה לא מטמאה כיון שאינה ראויה למאכל אדם, ולא צריך להגיע לביטול ברוב.

תירוצ: הא נמי איתחזי מעיקרא אגב אימיה: הוולד המעורב בחררה היה ראוי להיאכל אגב אמו, כלומר שאם היא לא היתה מפילה והיו שוחטים אותה היו אוכלים את החררה יחד עם האם, ונמצא שהחררה היתה ראויה בהתחלה לאכילה.

*

תנן התם: למדנו במשנה במס' מכשירין - ציר של דגים שנקנה מעם הארץ שהוא טמא מחמת מגע עם הארץ, וטיהרו (= כגון שהשיקו במי מקווה וטיהרו), ונפלו לתוכו מים בשיעור כל שהוא, חזר הציר לטומאתו. הגמ' תבאר.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מכאן לומדים שנחשדו עמי הארץ לערב חצי מים בציר שלהם, ולכן ברגע שנפלו מים כל שהם לציר, הרי 'מצא מין את מינו וניעור', כלומר למרות שהוא טיהר את הציר, אבל ברגע שנפלו לתוכו מעט מים הרי שכעת יש יותר מים מציר (= שעד עתה היה כאן חצי ציר וחצי מים, וכעת שנפלו לתוך הציר מעט מים יש כאן רוב מים), וכשהמים נהיים רוב בציר, הרי המים שהיו בהתחלה בציר 'מתעוררים' מהביטול שהתבטלו וחוזרים לטומאתם.

ולמה לי מחצה? אפילו בציר ממחצה נמי, והני משהו הוה ליה פלגא, ופלגא לא בטילו! מדוע אמר רב נחמן שהם נחשדו לערב בציר רק 'מחצה' מים, והרי אפילו אם הם מערבים פחות ממחצה, ונפלו לתוכו מים וכעת יש בו מחצה מים,

חוזרת הטומאה למה שהיתה לפני הבטול (= בתערובת של חצי על חצי אין מין אחד בטל במין השני).

תירוץ: אימא עד מחצה: באמת רב נחמן אמר שהם נחשדו לערב קרוב למחצה מים.

תירוץ נוסף: איבעית אימא: באמת הם נחשדו לערב מחצה מים בציר, ואם הם היו מערבים פחות ממחצה לא היתה הטומאה חוזרת עם נפלו לתוכם מים וכעת יש שם מחצה מים, לפי שכל טומאת עם הארץ היא רק מדרבנן, וגם טומאת משקים היא מדרבנן, וחכמים גזרו רק במקרה שיש רוב מים ולא במקום שיש רק מחצה מים.

משנה: רשב"ג אומר: הקונה בהמה מניקה מן הגוי, לא חוששים שמא הוולד שיונק ממנה הוא בנה של בהמה אחרת ואז הוולד שתלד אח"כ הוא בכור, אלא אנו אומרים שזה שיונק ממנה הוא הבן שלה וא"כ הוולד שתלד אח"כ אינו בכור.

נכנס לתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות: מי שנכנס לתוך עדרו, וראה את הבהמות המבכירות (= שזו הפעם הראשונה שהן ילדו) מניקות, וכן הוא רואה את הבהמות שאינן מבכירות (= שכבר ילדו בעבר, ואין זו הלידה הראשונה שלהן) מניקות, לא חוששים שמא בנה של המבכירה יונק מזו שאינה מבכירה ולהיפך ואז נחשוש שכל הוולדות הם ספק בכורות, אלא בוודאי כל וולד יונק מאמו, וא"כ הוולדות שיונקים מהמבכירות הם בוודאי בכורות, והוולדות שיונקים משאינן מבכירות הם בוודאי לא בכורות.

גמרא: אמר רב נחמן משמיה דרב: ההלכה היא כמו כל המשניות שבפרק הזה, חוץ ממקום שיש בו מחלוקת. **הגמ' מבררת:**

אמר רב ששת: אני אומר, שרב אמר זאת כשהיה מנמנם ושוכב, לפי שאם הוא היה ער הוא לא היה אומר זאת! לפי שלא מובן מדוע הוא אמר כן -

אהייא?! כלומר על מה רב הוצרך לומר זאת?

אילימא ארישא: אם על המשנה הראשונה שבפרק (לעיל יט:), והרי נחלקו בזה רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ורב אמר שבמקום שיש מחלוקת אין הלכה כאותה משנה, נמצא שלא על משנה זו אמר רב את דבריו!

אלא אדרבי אליעזר בן יעקב: ואם תאמר שרב אמר זאת על דברי רבי אליעזר בן יעקב (במשנה לעיל כא:), והרי הכלל הוא ש'משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי', דהיינו שדבריו הוזכרו רק במעט מקומות, ובאותם מקומות שהוזכרו דבריו הלכה כמותו, וא"כ רב לא היה צריך לומר שהלכה כמותו במשנה זו!

אלא אדרבן שמעון בן גמליאל: ואם תאמר שרב אמר זאת על דברי רשב"ג במשנתנו, והרי חכמים נחלקו עליו בברייתא (לקמן כד:), ורב אמר שבמקום שיש מחלוקת אין הלכה כאותה משנה, נמצא שלא על משנה זו אמר רב את דבריו!

אלא אדרבי יוסי בן המשולם: ואם תאמר שרב אמר זאת על דברי רבי יוסי בן המשולם (במשנה לקמן כד:), והרי רב כבר אמר פעם אחת (מובא לקמן) שהלכה כרבי יוסי בן המשולם, וא"כ רב לא היה צריך לומר שוב את בכלל הזה, נמצא שלא על משנה זו אמר רב את דבריו!

אלא אשער בעל מום: ואם תאמר שרב אמר זאת על המשנה לקמן (כה:). לגבי שיעור של בכור בעל מום שנשר, והרי נחלקו בזה עקביא בן מהללאל ורבנן במשנה שם, ורב אמר שבמקום שיש מחלוקת אין הלכה כאותה משנה, נמצא שלא על משנה זו אמר רב את דבריו!

הגמ' מגיעה למסקנה:

לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל: אלא באמת רב אמר את דבריו על רשב"ג במשנתנו, ורב בא להשמיע לנו, שמחלוקת שמובאת רק בברייתא ולא במשנה אינה נחשבת כמחלוקת, וכיון שבמשנה לא נחלקו על רשב"ג לכן הלכה כמותו.